

Rushåndhevingsutvalget

Deres referanse:

Vår referanse:

Sted, dato:

Ålesund, 08.12.2023

Innspill til rushåndhevingsutvalget

Det vises til Deres invitasjon til å gi innspill til Rushåndhevingsutvalget av 20. oktober 2023, som oversendes i dag etter avtale.

Nedenfor følger synspunkt fra Møre og Romsdal politidistrikt, med utgangspunkt i hovedpunktene fra mandatet inntatt i ovennevnte brev.

Innledningsvis kommenteres enkelte av punktene i mandatet samlet.

- **Den rettslige avgrensningen av begrepet rusavhengig.**
- **Hvilket beviskrav som skal gjelde for vurderingen av om gjerningspersonen skal anses som rusavhengig.**
- **Den praktiske håndhevingen av et slikt reaksjonsregime, og hvilke utfordringer som kan oppstå når avhengighet tillegges rettslig betydning i det strafferettslige sporet.**
- **Hvordan man skal sikre at mistenkte vern mot selvinkriminering ivaretas.**

Begrepet "rusavhengige" har vist seg vanskelig å avgrense, og ganske særlig når vern mot selvinkriminering vil hindre en reell etterforskning for å klarlegge dette.

En kan vanskelig se at det er mulig å fastsette rettslige avgrensninger som kan klargjøre begrepet i særlig grad. Det vil i de konkrete sakene foreligge individuelle forhold hos gjerningspersonen som vil være ulike fra sak til sak.

Vi er av den klare oppfatning at ordningen med staffeutmålingsfracfall eller påtaleunntatelse overfor rusavhengige ikke bør lovfestes, rett og slett fordi det er for vanskelig å operere med begrepet "rusavhengige" i en lovtekst. Reelt sett vil antakelig en stor andel av de mistenkte i denne type saker falle inn under ordningen idet det er vanskelig å ettergå hvem som er rusavhengige.

Beviskravene for om en gjerningsperson skal anses som rusavhengig vil måtte være lave. Problematikk rundt taushetsplikt og selvinkriminering vil føre til at det i praksis vil være tilstrekkelig at gjerningspersonen erklærer at vedkommende er rusavhengig.

Videre kommenteres flere av de øvrige av punktene i mandatet, punkt for punkt.

Den strafferettslige tilnærmingen til personer med begynnende rusavhengighet.

Når det gjelder den strafferettslige tilnærmingen til personer med begynnende rusavhengighet er det i Møre og Romsdal politidistrikt tidligere høstet gode erfaringer med å gi betingede straffer og påtaleunntatelser med vilkår. Da vil det være et "ris bak speilet" som kan gi positive effekter. Igjen blir det en nesten umulig oppgave å skulle skille mellom den gruppen som er rusavhengig, og den gruppen som har en begynnende rusavhengighet.

- Hvilke mengder narkotika som skal anses å være til egen bruk (terskelverdier).

De terskelverdiene som i dag er fastsatt når det gjelder "egen bruk" anses som betydelig for høye. Den totale mengden av ulike stoff man kan besitte straffritt, medfører at man totalt sett kan ha på seg relativt store mengder narkotika. Aktiv salgsvirksomhet på gateplan kan i dag med letthet kamufleres innenfor de terskelverdiene som gjelder, og man kan gjemme seg som "bruker" når man egentlig er selger. Dersom terskelverdiene hadde vært satt lavere, og mer i tråd med "reelle mengder" som brukere har på seg, vil kunne medføre at politiet mer effektivt kan bekjempe salgsleddet gjennom de foreliggende tvangshjemler.

- Spørsmål knyttet til politiets straffeprosessuelle tvangsmidler i mindre alvorlige narkotikasaker, herunder om det etter gjeldende rett er tilstrekkelig klare rammer for politiets tvangsmiddelbruk i saker som gjelder befatning med narkotika til eget bruk, og om politiet bør gis tilgang til andre straffeprosessuelle virkemidler enn etter gjeldende rett.

Det kan konstateres at politiets straffeprosessuelle tvangsmidler i mindre alvorlige narkotikasaker, og rammene for disse, i dag er lite operative. Det er mange vilkår som skal være på plass før det er grunnlag for å benytte tvangsmidler. En senkning av de fastsatte terskelverdiene ville antakelig gi et noe større spillerom for politiet. En utvidet visitasjonsordning kan muligens også vurderes.

- Hvorvidt de strafferettslige og straffeprosessuelle virkemidlene politiet har til rådighet i dag er egnet til effektivt å kunne avdekke og forebygge narkotikabruk hos unge, og hvilke andre virkemidler politiet eventuelt trenger.

I Møre og Romsdal politidistrikt er det en økt bekymring rundt bruk av narkotika blant barn og ungdom. Det synes som at det i ungdomsmiljøene langt på vei har bredt seg en oppfatning av at narkotika er akseptert i samfunnet. Mange tror at narkotika er både lovlig til eget bruk, og at det ikke er farlig. Politiet blir ikke lengre sett på et hinder for å ha befatning med narkotika. Det er også en oppfatning av at det er liten risiko for å bli "tatt" for narkotikaovertrедelser.

Vi ser at brukere og selgere blir yngre – og flere. Vi ser bruk av narkotika i andre miljø enn tidligere, bruk av sterkere typer rusmidler, og ungdommenes holdning til narkotika synes å gradvis endres. Vi ser også økt bruk av vold, grovere vold, trusler, skadeverk, bruk av kniv mv i sammenheng med salg av narkotika og bruk av narkotika blant ungdom. Terskelen for utøvelse av vold synes å være senket og med en lavere terskel for å bevæpne seg med kniver, slagvåpen ol.

Det har vært en økning i antall anmeldelser/voldskriminalitet blant barn og ungdom under 18 år i Møre og Romsdal som flere steder landet, og deler av voldskriminaliteten kan knyttes opp mot narkotikakriminalitet.

Trekk ved utviklingen beskrives slik av en av vakt- og beredskapsseksjonene i politidistriktet:

Det har fremkommet i media og vi i politiet har fått informasjon om at de som "snitcher" skal tas. Det gjør at veldig mange ungdommer ikke tør i si ifra om det som foregår. Vi ser også at det

dannes gjenger som baserer seg på salg av narkotika. Dette foregår blant annet på ungdomsskoler. Ungdomsgjengene raner også andre ungdommer og det er ikke sjeldent at våpen er involvert, som oftest kniv, men også softgun har blitt benyttet. Det skapes stor frykt i ungdomsmiljøene. Mange tør ikke å si ifra at de har blitt ranet, av frykt for represalier.

Det har også oppstått situasjoner der ungdommer har opparbeidet seg stor narkotikagjeld, hvor torpedoer har blitt sendt etter dem for å innkreve gjeld. Det har medført at ungdommer har skaffet seg våpen for å beskytte seg mot torpedoene. Faren for at liv kan gå tapt er overhengende.

Det må klart og tydelig kommuniseres at narkotika er ulovlig. Mange ungdommer tror nå at dette er lovlig. Vi har hatt eksempler på der ungdommer har møtt opp på politistasjonene og krevd å få utlevert narkotikaen som ble beslaglagt.

Veien til rekruttering til kriminelle nettverk har blitt kortere, og det synes i mange tilfeller å "mangle et mellomledd" der ungdom har direkte kontakt opp mot tyngre ledd i en organisert virksomhet. Vi ser altså en klar sammenheng mellom den profittmotiverte organiserte kriminaliteten med salg av narkotika, og den utviklingen vi nå ser i deler av ungdomskriminaliteten. Økt bruk og holdningsendring blant ungdom, gir et økt marked for de organiserte kriminelle. Dette kommer vi tilbake til nedenfor.

Det er vanskelig å se for seg at en ordning som skal virke forebyggende vil kunne fungere uten noen form for ris bak speilet eller følbare reaksjon for ungdom som er fristet til å utforske bruk av narkotika.

Utfordringen i dag er at rusbruken har ofte kommet for langt allerede før politiet kommer på banen på grunn av manglende hjemler. Det beskrives slik av en av vakt- og beredskapsseksjonene i politidistriktet:

Når man kan avdekke at personen driver med salg, har politiet relativt gode tvangsmidler. Men det er på de mindre mengdene at problemene melder seg. Dette gjelder mange unge brukere av narkotika. De har ofte små mengder på seg. De unge i dag rekker å utvikle et stort narkotikamisbruk, fordi de ikke blir tatt, og de som selger ikke blir tatt.

Når det gjelder spørsmålet om politiet bør gis tilgang til andre straffeprosessuelle virkemidler enn etter gjeldende rett for denne gruppen, er vårt klare synspunkt ja.

Vi trenger virkemiddel for å avdekke bruk av narkotika tidlig, for eksempel gjennom urinprøve, og at politiet gis "forebyggende" tvangshjemler for å kunne avdekke og forebygge narkotikabruk blant barn og unge. Hensynene som ligger bak avkriminalisering kommer ikke til anvendelse for denne målgruppen.

Ordnningen med kommunale rusrådgivningsenheter kan være en vei å gå, men ordningen forutsetter at narkotikaforhold avdekkes av politiet, noe som skjer i liten grad i dag. Det bør også være en konsekvens dersom ungdommen ikke møter i rådgivningsenheten. Så vidt en vet er ordningen med rusrådgivningsenheter etablert i stort sett alle kommuner, uten at disse med dagens ordning får tilsendt saker fra politiet.

Man kan ikke i et forebyggings og avdekkingsperspektiv i stor grad basere seg på frivillighet og samtykke fra barn og unge. Det kan ikke forventes at barn og ungdom har selvinnsett i egen negative utvikling. De hevder som regel at de har "full kontroll". Verge har heller ikke oversikt over

situasjonen/utviklingen idet deres barn ofte er tildekkende og vil fortelle minst mulig. Derfor trengs flere virkemidler slik at man kan forebygge tidligst mulig.

Dagens ordning gir grunn til å diskutere om det bør etableres egne ordninger for barn under 18 år, slik at narkotikamisbrukken kan avdekkes og adekvate tiltak settes inn. Det er i denne aldersgruppen utviklingen lettest kan snus.

Vi drister oss til å stille spørsmålet: Er det en tanke å legge til grunn at barn under 18 år ikke kan defineres som "rusavhengige" etter loven, der det at personen er barn/ungdom (under 18) medfører i seg selv at man ikke kan defineres som rusavhengig. Vi er naturligvis innforstått med at ungdom også kan utvikle et rusmisbruk, men alder og det at man er tidlig i en "ruskarriere" som lettere kan snus vil kunne tillegges avgjørende vekt. Det vises i denne forbindelse til hensynet bak regelverket, idet en antar at barn og ungdom under 18 år ikke var den primære målgruppen når begrepet "rusavhengig" ble introdusert. Videre vil dette samtidig kunne vektlegges i forholdsmessighetsvurderingen ved tvangsinngrep, der en tanke er at bruk av narkotika rett og slett ikke kan anses som mindre alvorlige straffbare forhold når det gjelder barn/unge under 18 år. Riksadvokaten uttaler at bruk og besittelse ikke er alvorlig, men kan man likevel vekte momentene i forholdsmessighetsvurderingen annerledes når det gjelder barn og ungdom? Det forutsetter at man tar utgangspunkt i at bruk av narkotika er alvorlig når det gjelder barn.

Evt at man legger inn i helhetsvurderingen av om den mistenkte er "rusavhengig" (jf riksadvokatens retningslinjer om rusavhengiges befatning med narkotika til eget bruk i brev av 13.05.2022 pkt. 3.5) at man tenker seg at det har formodningen mot seg at barn/ungdom er rusavhengig, og at dette må, herunder at det dermed må vektlegges i helhetsvurderingen og legges til grunn at vedkommende IKKE er rusavhengig med mindre det er klare objektive holdepunkter for det motsatte. (andre vilkår?)

Hvorvidt erverv, bruk og besittelse av dopingmidler, jf legemiddeloven § 24a og § 31 annet ledd, bør være omfattet av forslaget til lovendringer.

Det er ingen grunn til at erverv, bruk og besittelse av dopingmidler skal vurderes strengere enn tilsvarende befatning med narkotika. En foreslår således at dopingmidler bør være omfattet av forslaget til lovendring.

Ut over punktene i mandatet:

I lys av den senere utviklingen med kriminelle nettverk, kan det stilles spørsmål ved om dagens regelverk og riksadvokatens direktiv/ forholdsmessighetsvurderingen/ Høyesteretts avgjørelser medfører skranker for en effektiv bekjempelse av organisert kriminalitet. Herunder om det kort oppsummert gjør det lettere for profittmotiverte kriminelle å operere i Norge på grunn av lovverket.

Vi har en oppfatning av at politiet avdekker og bekjemper narkotikakriminalitet i mindre grad enn tidligere, idet vi mangler effektive verktøy for denne type kriminalitetsbekjempelse. Det at antall narkotikasaker som politiet avdekker har gått drastisk ned de siste årene, og at politiet ikke er tett på miljøene på samme måte som tidligere, gjør også at vi ikke har tilstrekkelig oversikt over de kriminelle miljøene. God etterretningsinformasjon er en forutsetning for å kunne bekjempe den organiserte kriminaliteten på en effektiv måte.

Med hilsen, for Møre og Romsdal politidistrikt

Elin A. Drønne

Påtaleleder

Ove Brudevoll

Seksjonsleder påtale